Ravaszra készülő ujjak

„Futkos pupillám, mint a réten
szemét közt turkáló kutya,
Papír, papír — Isten nevét nem
írom reád többé soha."

Így fejeződik be *Baka István: Tűzbe vetett evangélium* című verse, ami egyúttal, az 1981-ben kiadott, második kötetének a címét is kölcsönözte. Az idézetben foglaltaknak, azaz a költői következetesség számon kérésének természetesen nincs értelme, ellenben az már érdekes, hogy, ha Isten neve újra és újra megjelenik Baka legfrissebb kötetében *(Döbling, 1985. Szépirodalmi)*, mi lehet az a kényszer, ami a költői szándékot átértékelésre késztette. Vagyis, kipővítve, Baka legújabb kötetének szembetűnő tematikai azonossága, stabilitása, korábbi kötetéhez viszonyítva, képes volt-e új gondolatrendszer bemutatására. Úgy tűnik nem. Ennek az immár szokásosan vékonyka könyvnek három ciklusában (Isten fűszála, Mefisztó-keringő, Halottak-napja) rendeződik el huszonkét költemény, és utolsónak egy nagy lélegzetű, Széchenyinek emléket állító vers: a Döbling. A fülszöveg szerint a költemények megközelítőleg öt év termései. Megszenvedett, sokáig érlelt költészetről van tehát szó, ami eddig Baka képi világát erősítette leginkább. *E képi világ sűrítettségét, intenzitását a teljes metafora, annak sokszor nominatívusi, vagy igei, birtokos jelzői fajtája adta, adja meg.* Nagyon szép példákra legújabb kötetében is akadhatunk:

„Itt varjakkal gombolt, fehér
köd-ingben vár reád a rét..."
(Dalok harmincévesen)

A metafora domináló elemévé, Baka versvilágának fokozatos beszűkülésével egy eredendően értékhordozó természeti dolog, princípium vált. (Isten, angyal, alkonyat, éj, hajnal, felhő, Tejút, csillag, táj, föld, Sátán.) *Ezek az archetípusok a metaforában aztán állandósultak, és mindig egy változó, de végeredményben ugyanazt képviselő mikroelemmel léptek kapcsolatba.* A kapcsolódás eme törvényszerűségei a XX. századi, s egyben magyar költő (ember)-típus érték- és helyzetvesztését jelzik, hiszen Isten patkánnyá, vadkanná, szemétté, a Tejút nyáluszájjá, biztosítólánccá, a csillag kukaccá, az anyaméh kényszerzubbonnyá, a világ pincévé ... válik. A stabil elemek és a köréjük csoportosított mikrovilág együttes rendszere miután nem változtatta, nem is változtathatta meg alapvetően a versek erőviszonyait, kissé egysíkúvá, sematikussá tette Baka jelenlegi költészetét. *Túlságosan is egy verset ír, és úgy tűnik, nem az olvasó intellektusára, hanem inkább érzelmeire, érzékeire, képzeletére kíván hatni.* Rendkívül szűk, tragikus, megváltás nélküli, feloldhatatlan lírai világ ez, ahol a költő szubjektív létélménye, lévén a nemzetért, az emberért a végsőkig elkötelezett, már csak a történetileg, tudatilag átörökített, s az újólag előrejelzett katasztrófa egyre inkább elsötétülő optikájából képes szemlélni a világot. Azaz, a szemlélődés, a meglátás lehetősége is korlátozott, ha nem lehetetlen. A kötet egyik legkoncepciózusabb versében így ad ennek hangot:

„A tükör széttört, és széttört a látvány,
s ki megpróbálja összerakni, össze-
zagyvál tükör és látványcserepet."
(A tükör széttört)

Baka egyik meghatározó törekvése mindig is a vers és a költő társadalmi helyzetének, a valósághoz fűződő viszonyuk minőségének tisztázása volt. Lírai énje igen karakterisztikusan vállalta, vállalja fel nagy, nemzeti költő és politikus elődei sorsát és tragikumát. Pontosabban csak az utóbbit. S az út, amit idáig járt, most mintha egy elkerülhetetlenül szűkülő spirál utolsó íveibe jutott volna. A vátesz költő elmagányosodásáról, szereptudatának a kozmikum felé tágított válságáról van szó, ahol a látvány széthulló, ahol a vers „csak" a nemléttel pörölhet, ahol, míg „előttünk Isten és a Sátán megúnt bohóctréfái zajlanak" szépen a fejünkre szakad az égbolt. Átélhetünk, elfogadhatunk, elutasíthatunk, tagadhatunk egy ilyen költői világot, végül is ez alkat kérdése. Vitázni vele azonban, úgy vélem, nincs jogunk. *Afféle evidencia ez, ahogy a fű nő, ha nő, ahogy a virág bontja szirmait, ha bontja.* A költő szuverén úr saját tudatában, világában, miként Baka is, hogyan lehetne másként. De a világszínház, az őrületig sodró haláltánc motívumainak felelevenítése a legkomolyabb figyelmeztetés; a ravaszra készülődő ujjak figyelmeztetése egy lehetetlenné vált világban, és könnyen meglehet: a mi ujjainkról, a mi pisztolyainkról, a mi fejeinkről, a mi világunkról is szóltak e zaklatott, kilátástalanságot sugalló, az emberi élet sivársága jegyében fogant versek.

DARVASI LÁSZLÓ

Viszlát!

Úgy gondoljuk, nem árulunk el titkot azzal, hogy ez a félév utolsó lapszáma, s azt is tudjuk, hogy a vizsgaidőszak kellős közepén kisebb dolga is nagyobb hallgató olvasóinknak, mint hogy lapunkkal keljenek és feküdjenek. Így egy dolog marad számunkra: minden kedves olvasónknak sikeres vizsgaidőszakot és jó pihenést kívánunk!

Viszlát ősszel, megújulva!

Ilyenek a nők!?

Felújítás a Zenés Színházban

A gasztronómia szabályai szerint nehéz, fűszeres ételek után sajtot, könnyű édességet kell felszolgálni desszertként. Ilyen üdítő csemegének számított *Mozart Cosi fan tuttéja* az évad „súlyosabb" bemutatói után. A felújítás „bemutató-értékű", hiszen új csaknem a teljes szereplőgárda, a rendezés, és újak a díszletek is.

Varga Mátyás ötletes, könnyen mozgatható színpadképe szemre is tetszetős. *Angyal Mária* igen érdekesen, mozgalmasan állította színpadra a darabot. Talán kissé túlságosan is. Kétségtelen: a közönség nem unatkozik, ám a zene szellemében jobban illene a visszafogottabb komédiázás. Mozart nem vidám *vagy* szomorú, hanem vidám *és* szomorú egyszerre.

Cser Miklós, a nagy drámai zenék karmestere, pontosan vezette a zenekart és a kényes együtteseket. Érezzük a muzsika finom szellemességét, csak néha szólal meg egy-egy túldimenzionált, stílustalan effektus.

A Cosi reprizének sikerét két alapvető okban láthatjuk. Az egyik, hogy ez a mű — mint Mozart legtöbb operája — *kamaradarab;* így hát remekül megél a kisebb színpadon. (Különös, hogy a „moziidőszakban" ez az első Mozart-bemutató...) A siker másik záloga azoknak a művészeknek fiatalos lendülete, tehetsége, akik a szerepekben bemutatkoztak.

A megváltoztatott cím joggal hívja fel figyelmünket a „nőkre". A bájos, ifjú hölgyek a produkció legjobbjai. *Iván Ildikó* káprázatos Fiordiligit énekel. Könnyedén fogja át az áriák hatalmas ugrásait; végig hajlékony, virtuóz, *Szonda Éva* (Dorabella) szép színű, homogén, vivőerős hangjából talán nem könnyelműség a közeljövő jelentős drámai szopránját kihallani. A fent elmondottaknál nem kevésbé fontos, hogy ők azok, akiknek énekük és játékuk teljesen stílusos, nem esnek a túlzások csapdájába. Színpadi figurájuk több, mint izgalmas; következetesen „kamaszos" vonásokat fedezhetünk fel bennük. Így aztán teljesen érthetőek pillanatonkénti hangulatváltozásaik. Ugyanakkor két különböző lányról van szó: Dorabella ösztönösebb, esendőbb, Fiordiligi büszkébb, „etikusabb".

Vajda Juli sajátos tehetségét nagyon jól kamatoztatja Rosina, a furfangos szobalány alakjában. A vőlegények beállítását némileg leegyszerűsítettnek, túlságosan „vígoperainak" érzem. *Réti Csaba* (Fernando) és *Egri László* (Gulielmo) kedvvel komédiáztak, csupán az arányok túlzottak. Nem lehet véletlen, hogy a legszebb pillanatokat a valódi kétségbeesés és az őszinte felháborodás áriáiban kapjuk tőlük.

Gregor József Don Alonsojának nehéz lenne új erényeit felfedezni. Ha elhagyna egy-két Rossinitől vagy Donizettitől kölcsönvett fölösleges dadogást, bemondást, igazán eszményi öreg filozófus lehetne.

Ez volt hát az évad végi „csemege", kicsit több habbal, de kellemes ízekkel. Jó étvágyat!

MÁROK TAMÁS

Kecskeméti Koldusopera

A véletlenek egybeesése folytán egyfajta válaszként is felfogható a kecskeméti Katona József Színház *Koldusopera* bemutatója *Mihályi Gábor*nak a Kritika májusi számában megjelent magyar színház-siratójára. Az, hogy Mihály Gábor nem ok nélkül látja kétségbeejtőnek a mai magyar színház helyzetét és színvonaltalanságát, már nemigen képezi vita tárgyát. És mégis, még ki sem jött a cikk, itt az ellenpélda, ami azonban tovább igazolja Mihályi kifogásainak jogosságát.

Nagy kihívás *Bertolt Brecht* és *Kurt Weill Koldusoperá*ja egy társulat számára: tökéletesen színpadszerű darab — de ott leselkednek az előző előadások példái; nehéz túlszárnyalni és még nehezebb újat mondani vele. Kecskeméten a hetvenes évek végén is ment a darab *Valló Péter* rendezésében, a főbb szerepekben *Gábor Miklóssal*, *Sára Bernadettel*, *Andorai Péterrel*. Nagyon jó előadás volt. Emlékét nem a viszonyítás miatt idézzük fel, inkább jelzésként, hogy pár évaddal később talán nem is kockázatmentes ugyanazon darab műsorra tűzése.

A mostani előadás önmagában megáll — és önmagaként értelmezendő. Az első és legmaradandóbb benyomás a kellemes meghökkenés: hát még klasszikusnak számító darab bemutatása is okozhat meglepetést? Minimális díszlettel, kellékkel tudtak az előadás létrehívói egységes világot teremteni a kibővített színpadon. *Malgot István* rendező — bizonyára képzőművészeti előéletének is köszönhetően — remek harmóniában volt *Berzsenyi Krisztina* jelmez-, és *Kószó István* díszlettervezővel. A függöny felgördülésekor a színpad szintje alól egy clown Peacock, a zsinórpadlásról pedig mankós pierrot és bohóc báb közeledett a rokokós-szecessziós színpadképbe (mely utóbbi mindvégig csak szinte jelzésszerűen létezett, nem gátolta az előadás lendületét, a sürgés-forgást). Az előadás legnagyobb erőssége az egységes szemlélet érvényesülése volt — és ez az egység sohasem csapott át monotóniába. A színpadon *játék* folyt, tobzódó, de nem túlcsiholt, az egyes jelenetek ritmusa igen jól megkomponált, de úgy, hogy ezt a néző önfeledt szórakozás hevében észre sem veszi. Az előképszerű koldustanya rendkívül ötletes figurái után a Vörös Cápában szolgálatot teljesítő hölgyek hatalmas műmellekkel és fenekekkel újabb groteszk festmény látványát nyújtották. E festményszerűség azonban nem jelentette a mozgás hiányát: pusztán egy-egy pillanatra „merevítette ki" a képet Malgot István. S az egész színpadot betöltő jelenetek ellenpárbajként ott volt az első felvonás második jelenetének egyik csúcspontja, az „ágyú-dal" közkedvelt száma: *Galkó Balázs* (Bicska Maxi) és *Dinnyés István* (Tigris Brown) két kezének mutató- és kisujjával „eltáncolt magánszáma — az egész színpadból két arasznyi helyen mozgás. Máskor Polly a zsinórpadlásról ereszkedik le cirádás rokokó ülőkéjén, babarózsaszín masnikkal ékített ruhácskában. De alakja — éppúgy, mint Tigris Browné, térdig érő, csipkés rózsaszín bugyogójával — amellett, hogy eredeti, Gay-féle Koldusopera korára, a korai XVIII. századra utal, kellően groteszk is volt. Egyúttal saját korunk szele is befújt: a mulató cégére például punkos jellegű „szerelésben" tündökölt.

Hisszük, nem érdemtelenül szenteltünk ennyi figyelmet a látványnak — egyszerűen magával ragadó volt. Ez azonban csak azért lehetett így, mert összhangban volt a mozgás-, játék- és énekstílussal. Nem sokszor van lehetőségünk színpadainkon azt látni, hogy a hogy szívvel-lélekkel játszanak és igen jól mozognak, még táncolni, sőt — horribile dictu — énekelni is tudnak. Ez természetesen főként Galkó Balázs, *Réti Erika* (Polly) és Dinnyés István esetében tűnik fel, de igen jó volt a többi szereplő is, egyénenként és mint kórus egyaránt. A zenekar is jól szólt.

A május 18-án látott előadás egyetlen „negatívumaként" talán azt említhetjük, hogy az idei évadban ez volt az utolsó. Remélhetőleg azonban az ősz során újból elővesszik: megér egy kirándulást, nekünk szegedieknek is.

KÜRTÖSI KATALIN

Don Quijote a tengeren

„Lényének alapja a nyugtalanság. Örökké fut, szökik, halála napjáig. Szakadatlanul járja az országokat, a tengereket, egyike a történelem legbékétlenebb alakjainak" — mondja *Jakob Wassermann* német író Kolumbuszról. Az Európa Kiadó nemrég jelentette meg 1929-ben írt művét, 245 oldal, tele merész gondolatokkal. Írója 20 évig olvasta, böngészte a genovai tengerész életútját, mielőtt művét megírta. Könyve esszé; a kor és egyén viszonyának rajza, egy ismert és mégis ismeretlen életmű fényében.

Vízöntő Jakab (Jakob Wassermann) a vezérfonalat Kolumbusz életének, lényének Don Quijote-i vonásában találta meg. A valóság és az álmok, a nagy tettekhez szükséges fanatizmus és a világ gonoszságának ellentmondásai az ő életében is meghatározók voltak, de hiányzott életéből Sancho Panza: a földhözragadt, de néha szükséges józanság.

Colón életrajzi adatai hiányosak, ellentmondásosak. Genovai volt, ő maga ezt állítja, — de soha nem ment el később sem szüleihez, egyetlen egyszer sem látogatta meg őket. Hívták: Colombonak, Colombusznak, Colónnak...

A portugál királynál tett audencia után lett azonos azzal a Kolumbusszal — akit Amerika felfedezőjeként ismerünk.

Amerika felfedezője? Furcsa és ellentmondásos, hősi és kicsinyes események gubanca a XV. század első fele. Európából Velence gályái jelentik a kapcsolatot kelettel. A tenger későbbi jegyesei: Portugália és Spanyolország. Az utóbbi végső döfésre készül a már haldokló arab uralom ellen.

Portugália a tengernek él. Mindenki keletre akar eljutni, ők is, de Afrika megkerülésével. Kolumbusz útjáig születtek eredmények, az út rettenetesen hosszú, de a fűszer, az arany, amit hoznak — mindent megér! Kolumbusz Cipangut és Kathajt — azaz Kínát és Japánt akarja elérni.

Sajátságos középkori internacionalizmusban élnek az emberek. Vasco da Gama portugál, legénysége a hajózó nemzetekből kerül ki. Kolombusz maga olasz, a spanyol király szolgája, Portugáliának, Angliának, Franciaországnak is felajánlja tervét, bármilyen ékesszóló is azonban (mint Don Quijote), kigúnyolják, hazug képzelődőnek tartják, mint La Mancha lavagját. Magellán portugál, spanyol zászlóval hajózza körül a földet...

A terv, Kolumbusz terve az első pillanatban is fantasztikus — minden erejét felemészti. *Wassermann bizonyítja, hogy rossz hazafi, (sőt egyáltalán nem kötődik senkihez — talán Izabella királynét kivéve) képzetlen tengerész, hűtlen férj, gondatlan, könnyelmű apa és rossz főnök. Viszont erős az akarata, kitartó, nagy fantáziájú, soha nem hátrál meg semmilyen nehézség előtt sem.*

1486—1492-ig jár a mórok elleni harcban már kimerült, tépett idegzetű uralkodók nyakára. Mesének látszó dolgokkal kecsegteti őket akkor, amikor fülükbe recseg Granada visszahódításának kényszere, fogadalom, amit be kell tartani. 1492-ben a királynő megkönyörül a genovain, elindulhatnak a hajók a vágyott Kelet felé.

Wassermann „légvár-adásvételnek" nevezi a világtörténelem egyik legfantasztikusabb szerződését: Két gyakorlatiasan gondolkodó, filléres gondokkal küzdő uralkodó kinevez egy soha nem látott területre tengernagynak, alkirálynak egy olaszt, akinek ékesszólásán kívül semmije sincs.

A hosszú hajókázást a 3 gályának nevezett dióhéjjal számtalanszor leírták. Az tárja fel: két egymással kibékíthetetlen világ drámai találkozását. A gyarmatosító soha nem kérdezte meg, hogy az ott élők mit szólnak új uralkodójukhoz? Mert neki „joga" van az alacsonyabb rendűnek kikiáltott, más civilizációjúval szemben fellépni?

Kolumbusz utolsó évei egy hatvanon felüli, a világtól elfordult öregember csatározásai, utóvédharcai, a győzelem halvány reményével. Abban a hitben él, hogy Ázsiát találta meg, annak legszélét — ettől nem tágít. „Don Quijote erősebb Sancho Panzánál" — mondja Wassermann.

Elgondolkodtató könyvének summázatával búcsúzik olvasójától: „Dicsősége tört cserép, nagy nehezen összeilleszti az ember, ám akkor egyszerre kiröppen belőle egy szellem — amely testvériesen ránk köszönt."

ROZSNYAI JENŐ

Kitüntetések

A pedagógusnap alkalmából a Művelődési Miniszter *Kiváló Munkáért kitüntetésben részesítette* a JATE dolgozói közül *Daróczi Istvánnét, Deák Bélát, dr. Gallé Lászlót, dr. Hofszang Józsefet, dr. Huhn Andrást, dr. Józsa Györgyöt, Matievics Istvánt, dr. Pápay Lászlót, dr. Pintér Lajosnét, Pópity Jánosnét, dr. Rozsnai Bálintot, dr. Seres Istvánt, Szarvas Vilmosnét, dr. Vörös Lászlót.* Pedagógus Szolgálati Emlékérem kitüntetést kapott *dr. Gábris Ida.* Miniszteri Dicséretet kaptak: *Czinkóczkiné dr. Meskó Eszter, Csurgó Sándorné, Farkas Tiborné, dr. Felföldi Károly, Görög Lajosné, Halász Lajosné, Kórász Antalné, dr. Magyarkáné Szász Éva, dr. Nemes Gábor, dr. Seres Lászlóné,* és *Tarnai Istvánné.*

Az orvostudományi egyetemen Kiváló Munkáért kitüntetést kapott: *dr. Ökrös József, dr. Papp Gyula, dr. Pető Éva, dr. Varga Jánosné, dr. Zsoldos Ferencné.* Miniszteri Dicséretben részesült: *dr. Deák Györgyné, Faragó Istvánné, dr. Gorzó István, dr. Stanzel Gyula, dr. Szabóné dr. Felber Ágnes.*

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán Kiváló Pedagógus kitüntetést kapott: *Tóth Gyuláné.* Pedagógus Szolgálati Emlékérmet vehetett át: *Balázsfi István, Fekete László* és *Hornyák Andrásné.* Kiváló Munkáért kitüntetést kapott: *Avasi Béla, Bonifert Domonkos, Kunstár Jánosné dr., dr. Székely Sándorné, Tánczos Tiborné, Tiszai Károlyné* és *Varga Sándorné dr.* Szocialista Kultúráért kitüntetésben részesült: *Monoki Lajos.* Miniszteri Dicséretben részesült: *Bohus K. Mihály, Kesztyűsné dr. Dobos Katalin, Laudisz Imre, dr. Nagy János, Sejben Józsefné, Szabóné dr. Csillik Éva* és *Szekeres Péter.* Kiváló Véradó arany fokozatban: *Horogh Emília, Sejben Jánosné, Kővágó Pál,* bronz fokozatban *dr. Mayer Gyula* részesült. Kiváló Úttörővezető címet *dr. Alexa Ferencné* nyerte el, a MUOSZ OT Dicsérő Oklevelét *dr. Szabó Józsefné* vehette át. 40 éves szakszervezeti munkáért emlékplakettet *Avasi Béla* kapott.